

В. О. Величкін, кандидат технічних наук,
доцент кафедри фінансового та банківського
менеджменту Університету митної справи
та фінансів

Є. А. Бабенко, студент Університету митної справи
та фінансів

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА БАЗА РЕГІОНУ ТА РІВЕНЬ МОНЕТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Узагальнено поняття “монетизація економіки” – макроекономічний показник, що характеризує ступінь забезпеченості економіки грошима, необхідними для здійснення платежів і розрахунків, та відображає забезпеченість процесів виробництва і споживання відповідною грошовою масою. Запропоновано використання показника монетизації на регіональному рівні для планування ресурсної бази економіки регіону.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт; регіональний внутрішній продукт; монетизація економіки; попит і пропозиція грошей; позичковий капітал; ресурсна база; банк.

The parameter monetization of the economy – the macroeconomic parameter describing a degree of security of the economy by money, necessary for realization of payments and calculations, and reflecting security of processes of the manufacture and consumption by an appropriating money supply is generalized. The use of a parameter monetization at a regional level for planning resource base of banks is offered.

Key words: total internal product; regional internal product; monetization of the economy; supply and demand of money; loan capital; resource base; bank.

Постановка проблеми. Монетизація економіки (далі МЕ – “monetization of economy”) – макроекономічний показник, що характеризує рівень забезпеченості економіки грошима, необхідними для здійснення платежів і розрахунків, відображає забезпеченість процесів виробництва і споживання відповідною грошовою масою. МЕ – це інтегральний показник, який засвідчує довіру суспільства до національної валюти і монетарної політики влади, а також характеризує загальний рівень кредитної активності. Отже, основним фактором динаміки показника рівня МЕ є попит на реальні гроші, який, своєю чергою, залежить від ступеня довіри суб’єктів економіки до національної грошової одиниці: чим вищий рівень монетизації, тим більший, за інших рівних умов, попит на реальні гроші. Як наслідок, рівень МЕ зумовлюється рівнем розвитку економіки.

Якщо розглядати МЕ на рівні регіону, використовуючи регіональний валовий продукт, можна визначити реальний стан ресурсів регіону, обсяг коштів, які можуть бути залучені банками та потрібні для розвитку регіональної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті використовується економічна категорія “фінансова база регіону”, що є подальшим розвитком економічної категорії “фінансовий потенціал” [1–3].

© В. О. Величкін, Є. А. Бабенко, 2016

Питання формування фінансового потенціалу й управління фінансовими ресурсами регіону вивчали провідні вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. І. Абалкін, П. М. Алампієв, В. Г. Архипов, О. І. Барановський, Б. В. Буркинський, З. С. Варналій, І. М. Вахович, М. П. Войнаренко, З. В. Герасимчук, В. М. Геєць, С. Ю. Глазьев, Т. В. Гринько, Т. В. Дороніна, Л. О. Дробозіна, В. М. Єрмолаєв, М. М. Єрмошенко, Г. В. Задорожний, С. П. Запотоцький, В. І. Захарченко, М. А. Коваленко, О. М. Ковалюк, С. Б. Колодинський, В. В. Максимов, Я. Б. Олійник, В. М. Осипов, Г. А. Пастернак-Таранушенко, І. М. Репіна, Л. А. Романова, В. В. Савалей, І. Л. Сазонець, В. К. Сенчагова, Д. М. Стеченко, В. К. Симоненко, А. І. Сухоруков, І. Г. Ткачук, О. С. Федонін та ін.

Фінансовий потенціал регіону становить фінансову базу його розвитку [1–3]. У гносеологічному плані фінансова база регіону – це сфера економічних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням загально регіонального грошового фонду, що утворюється на території того чи іншого регіону з метою нарощування обсягу валового регіонального продукту для задоволення суспільних соціальних потреб та посилення темпів розширеного економічного відтворення [4]. Як свідчать дослідження науковців і фахівців, банківська система регіону в частині акумуляції та розподілу фінансових ресурсів для потреб економічного розвитку регіону відіграє значну, а іноді вирішальну роль [3]. При цьому банківська система регіону приймає на себе значну частину ризиків акумуляції та розподілення фінансових ресурсів [5–7].

Але попри велику кількість наукових публікацій стосовно формування монетарної фінансової бази регіону, питання методики кількісного визначення обсягу грошової маси, необхідної для забезпечення процесу розширеного економічного відтворення, залишається дискусійним.

Мета статті – обґрунтування використання макроекономічного показника МЕ для розв'язання зазначеної проблеми на регіональному рівні та виявлення джерел банківських ресурсів для цієї мети, здійснене на прикладі Дніпропетровської області. МЕ розраховується як відношення грошового агрегату М2 (готівка, грошові кошти на рахунках підприємств і депозити населення в банках) до ВВП країни у процентах.

Вклад основного матеріалу. Банківській системі Дніпропетровської області належить одне з провідних місць у банківській системі України з погляду її суспільної ефективності.

Суспільна ефективність банківської системи регіону визначається на основі розрахунку інтегрального індексу [8] шляхом мультиплікаційного поєднання відношень абсолютних результатів банківської діяльності у регіоні з результатами, отриманими в державі. Для дослідження використано індекси суспільної ефективності банківських систем тих регіонів, де їхня величина перевищує середній рівень у країні (табл. 1).

Таблиця 1

Індекси суспільної ефективності банківських регіональних систем України у 2014 р.

Регіон (область)	Індекс кількості банківських установ	Індекс обсягу зобов'язань за депозитами	Індекс обсягу вимог за кредитами	Інтегрований індекс ефективності
1	2	3	4	5
Усього по Україні	1,000	1,000	1,000	1,000
Київська та м. Київ	2,184	4,104	4,645	2,977

1	2	3	4	5
Дніпропетровська	0,964	1,580	1,499	1,331
Донецька	0,892	1,073	0,775	0,909
Одеська	0,944	0,861	0,923	0,909
Запорізька	0,909	0,841	0,853	0,867
Харківська	0,870	0,752	0,968	0,808

Джерело: [9].

Наведені у табл. 1 дані свідчать, що лише у двох регіонах ефективність банківської системи щодо середнього рівня висока. Це банківська система Києва і Київської області та Дніпропетровської області. Інтегральний індекс цих систем відповідно становить 2,977 та 1,331. Ще у чотирьох областях ефективність банківської системи близька до середньої в Україні.

В інших 18 регіонах України рівень ефективності банківської системи менший від середньоукраїнського у 1,2 раза.

Під час дослідження стану фінансових ресурсів Дніпропетровського регіону, зокрема банківської системи, було використано методологію загальної теорії монетизації економіки [10].

Як видно з наукових публікацій [11–13], в Україні, починаючи з 2011 р., рівень монетизації економіки перебуває в межах 40–45 %. Аналізуючи стан фінансових ресурсів Дніпропетровської області, зокрема банківської системи, орієнтуватимемося на зазначену величину рівня монетизації.

Рівень монетизації економіки Дніпропетровського регіону залежить від попиту його економіки на реальні гроші, що, своєю чергою, залежить від ступеня довіри суб'єктів економіки до банківської системи як головного зберігача позичкового капіталу суспільства. Отже, розглянемо загальну теорію попиту на гроші. З огляду на цілі суб'єктів господарювання виділяють три групи мотивів попиту на гроші з боку економічних суб'єктів: транзакційний (операційний) мотив; мотив передбачення; спекулятивний мотив.

Транзакційний мотив полягає в тому, що економічні суб'єкти постійно відчують потребу в певному запасі грошей для регулярного здійснення поточних платежів з метою підтримання на певному рівні свого особистого й виробничого споживання. Ці гроші мають бути у формі, придатній для їх негайного використання в платежах (готівка чи внески до запитання). Транзакційний попит на гроші (transaction demand for money) – це попит на гроші для угод (transactions), тобто для купівлі товарів і послуг. Цей різновид попиту на гроші вважався єдиним видом попиту на них і виводився з рівняння кількісної теорії грошей, тобто з рівняння обміну (запропонованого американським економістом І. Фішером) та Кембриджського рівняння (сформульованого англійським економістом, професором Кембриджського університету А. Маршаллом) [14].

Складніша, але насиченіша теорія ендогенної грошової маси, яку розробляє А. С. Скоробогатов [15]. Теорія ендогенних грошей є теорією про те, як створюються гроші всупереч контрольним функціям центрального банку. Слово “ендогенні”, тобто внутрішні, означає, що гроші відображають вартість, створювану економічною системою. Створення грошей усередині економіки означає їх виникнення у відповідь на імпульси, що посилаються економікою, тобто необхідні умови і причини для виникнення

додаткових грошей, що з'являються в економіці, яка розглядається як повністю автономна система. В загальнішому плані під ендегенною генерацією грошей розуміють те, що обсяг грошової маси змінюється виключно під впливом факторів, котрі виникають у самій економіці. У цьому поняття ендегенних грошей протилежне поняттю грошей екзогенних, обсяг яких розширюється і скорочується виключно внаслідок грошово-кредитної політики.

Існування ендегенних грошей є вираженням загального принципу ринкової економіки “попит породжує пропозицію” та означає, що коливання обсягу грошової маси синхронні коливанням попиту на гроші. Таким чином, динаміка обсягів екзогенної грошової маси визначається стратегією Центрального банку, ендегенні ж гроші виникають і зникають тільки як результат коливань попиту на гроші. Фактично питання про ендегенні або екзогенні гроші – одне з фундаментальних питань макроекономіки, залежно від відповіді на яке можна ідентифікувати ідеологію певних наукових теорій. Так, нині єдина макроекономічна доктрина – посткейнсіанство, що базується на теорії ендегенних грошей. Гроші завдяки ендегенному характеру формування, будучи активом, не створюють зайнятості, тому відіграють особливу роль у посткейнсіанській теорії, що дало привід позначити даний напрям “монетарним кейнсіанством” [14].

Таким чином, фінансовий мотив – єдиний мотив попиту на гроші, який стимулює фінансові інновації в розвинених ринкових економіках.

За допомогою стратегії менеджменту ресурсів банки можуть самі залучити гроші й тим самим збільшити частку загальної кількості грошей у певній фінансовій системі. Таким чином, залежно від очікувань майбутнього банківська система або накопичуватиме надлишкові резерви, або їх повністю використовуватиме, ще й залучатиме гроші з небанківської сфери. Оскільки ж описані канали ендегенних грошей працюють, то, як зауважує Б. Мур, “попит на гроші завжди і неодмінно дорівнює пропозиції грошей” [14].

Припустимо, що транзакційний мотив та ендегенна теорія рівнозначні, й розглянемо попит на гроші на фінансовому ринку Дніпропетровської області за 2011–2013 рр.

Валовий регіональний продукт (далі – ВРП) Дніпропетровщини як частина валового внутрішнього продукту України (далі – ВВП) становив у 2013 р. 147 970 млн грн [9]. За розрахунками, викладеними далі, монетарний агрегат M2 у 2013 р. становив для Дніпропетровського регіону близько 50 000 млн грн, що знижує рівень монетизації економіки регіону порівняно із середнім по Україні в цілому (значну частку банківських ресурсів залучає до себе Київ). Тому залучення додаткових фінансових ресурсів у регіоні актуальне. Таким чином, додатковий попит грошей для Дніпропетровської області як теоретично, так і практично актуальний. Далі фінансовий ринок розглянуто з погляду пропозиції на гроші.

Аналіз факторів впливу на пропозицію грошей свідчить, що її остаточний обсяг формується зусиллями чотирьох груп суб'єктів: Центрального банку, комерційних банків, банківських вкладників, отримувачів кредитів. Це робить управління пропозицією грошей досить складним завданням. Щоб вивести пропозицію грошей на необхідний для економіки рівень, недостатньо просто відрегулювати грошову базу. Для цього потрібно також забезпечити відповідне мультиплікативне зростання депозитів під впливом усіх перелічених вище чинників.

Теорія ендегенної грошової маси ефективна також для аналізу пропозиції [14].

У результаті грошова маса збільшується завдяки виникненню нових її компонентів. Однак самим банкам вдається залучити додаткові пасиви на виключно рухомому

ринку тільки на короткостроковій основі. Фактично ендогенна пропозиція грошей обмежується в основному короткостроковими боргами. Якщо б інвестиції фінансувалися тільки за рахунок довгострокових боргів, фінансові інститути не могли б реагувати так швидко. Тому ендогенна пропозиція грошей – це насамперед пропозиція короткострокових кредитів, що ж до обсягу довгострокових кредитів, то він залишається екзогенною величиною. Оскільки підприємці використовують короткострокові кредити для інвестицій, вони тим самим дають можливість фінансовій системі розвиватися за рахунок інновацій у короткострокових операціях.

Ендогенне розширення грошей в економіці в цілому не підконтрольне Центральному банку. Існує три основні інструменти грошово-кредитної політики Центрального банку, а саме: операції на відкритому ринку, маніпулювання обліковою ставкою, зміна норми обов'язкових резервів. Якщо виходити з визначення грошей як певного заданого агрегату, скажімо M2, то впливати на обсяг грошової маси можна або прямо, змінюючи кількість грошей, або опосередковано, змінюючи облікову ставку чи величину грошового мультиплікатора (відношення підсумкового обсягу грошової маси до первісного обсягу одного з її компонентів). Центральний банк може прямо змінювати кількість грошей, купуючи або продаючи на ринку державні цінні папери. Іншим способом є зміна облікової ставки, що приводить до змін попиту на кредити Центрального банку з боку фінансових інститутів. Нарешті, зміна норми обов'язкових резервів приводить до зміни величини грошового мультиплікатора [16].

Проведений нами аналіз чинників ендогенного розширення пропозиції грошей і показників діяльності банків регіону та Національного банку України дозволяє стверджувати таке.

1. Незважаючи на кризові явища в банківському секторі фінансового ринку Дніпропетровщини, обсяг маси грошей у регіоні в цілому зростає. Головне те, що достатньо високий рівень монетизації фінансового ринку Дніпропетровської області приводить до залучення до регіону додаткових фінансових ресурсів. Одна з таких можливостей – залучення вільних коштів Єдиного казначейського рахунка [3].

2. Хоча в кризові роки (особливо у 2013 р.) попит банків на ресурси рефінансування та підтримки ліквідності зростає, залежність цього попиту від обсягу грошей незначна, має випадковий характер і формується за правилами, незалежними від загального стану банківської системи України та регіону зокрема.

3. Обсяг міжбанківського кредитування як механізму перерозподілу ресурсів у межах банківської системи навіть у 2011–2013 рр. суттєво не зростає. Наразі він не залежить від обсягу грошей банківської системи.

4. Попит у банківському секторі фінансового ринку Дніпропетровського регіону на додаткові грошові ресурси (зокрема, на банківський продукт – депозит) у 2011–2013 рр. значно зменшився. Особливо це стосується 2013 р., коли обсяг грошових ресурсів значно зріс, незважаючи на монетаристські методи регулювання кількості грошей. Так, Національний банк України у 2013 р. подовжив вимоги та зобов'язав усі банки резервні вимоги банківського мультиплікатора вилучити з обігу і зберігати на окремому рахунку Національного банку України. Обсяг цих коштів оцінюється в 1 млрд грн.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Досвід використання економічного агрегату “монетизація економіки”, а також ендогенної теорії попиту і пропозиції грошей на мікроекономічному (регіональному) рівні свідчить про значні резерви для вдосконалення ресурсного менеджменту

банків регіону з метою використання всіх джерел залучення ресурсів. Особливо ефективним і показовим став приклад Дніпропетровського регіону як одного з економічно розвинених, де функціонує досить ефективна та розгалужена банківська система.

Список використаних джерел:

1. Гордєєва-Герасимова Л. Ю. Фінансова база регіону як основа його економічного зростання / Л. Ю. Гордєєва-Герасимова // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9 (33). – С. 129–135.
2. Деньги и регулирование денежного обращения: Теория и практика : учеб.-метод. пособие / под ред. Н. Ф. Карпычева. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 220 с.
3. Полевик Г. М. Роль банківської системи в формуванні та управлінні фінансовими ресурсами регіону / Г. М. Полевик // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – 2005. – Вип. 199. – С. 491–497.
4. Гаврилишин О. Основні елементи теорії ринкової системи : монографія / О. Гаврилишин. – К. : Наукова думка, 1992. – 128 с.
5. Лаптырев Д. А. Система управления финансовыми ресурсами банка / Д. А. Лаптырев // Процессы – задачи – модели – методы. – М. : БДЦ-пресс, 2005. – 350 с.
6. Міскін С. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків : монографія / С. С. Міскін ; пер. з англ. С. Панчишин. – К. : Основи, 1998. – 220 с.
7. Доходность и риск размещения временно свободных средств [Электронный ресурс] / Л. Стовбчатый, И. Волошин, Г. Доценко, А. Наконечный // Территория финансов. – Режим доступа : http://www.finances.kiev.ua/theory/Rysk_menedzhmen/Dokhodnost_u_ru.html
8. Могільницька М. Про оцінювання ефективності банківської системи регіону / М. Могільницька, Я. Побурко // Регіональна економіка. – 2004. – № 2. – С. 206–211.
9. Огляд фінансового ринку за 2014 рік [Електронний ресурс]. – К. : НБУ, 2013. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/statistics>
10. Мищенко С. В. Современные проблемы теории денег и денежного обращения / Мищенко С. В. – К. : ЦНДНБУ, УБС, 2011. – 230 с.
11. Алешина И. В. Оценка влияния уровня монетизации на основные макроэкономические показатели в Украине / И. В. Алешина // Problems and Perspectives in Management. – 2007. – Vol. 5. – Issue 3. – P. 8–15.
12. Вардеванян Г. Зависимость коэффициента монетизации от уровня экономического развития страны / Г. Вардеванян, А. Готовский // Банковский вестник. – 2004. – № 1. – С. 8–13.
13. Медвідь Т. В. Рівень монетизації економіки як важливий індикатор ефективності передавального механізму монетарної політики / Т. В. Медвідь // Збірник наукових праць. ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”. – 2011. – № 5. – С. 10–15.
14. Moore B. J. Reconciliation of the Supply and Demand for Endogenous Money / B. J. Moore // Journal of Post Keynesian Economics. – 2007. – № 3. – P. 427–435.
15. Скоробогатов А. С. Теория эндогенной денежной массы: спрос на деньги, финансовые инновации и экономический цикл : монография / А. С. Скоробогатов. – М. : МАУП, 2008. – 50 с.
16. Горященко Ю. Г. Комплексна оцінка соціально-економічних показників регіональної статистики / Ю. Г. Горященко // Вісник ДДФА: Економічні науки. – 2013. – № 2 (30). – С. 20–29.

Шановні автори!

Просимо враховувати такі вимоги до рукописів статей і порядку їх подання до друку.

1. Приймаються роботи, написані українською, російською, англійською мовами, обсягом 0,5–1 авт. арк.

2. Рукопис статті повинен мати такі елементи:

– на початку статті **англійською мовою**: прізвище ініціали автора, назва статті, адресні дані авторів (назва установи, закладу, відомча належність, адреса організації, місто, країна), розширена англійська анотація (700–1300 знаків), ключові слова, пристатейні списки використаних джерел у романському алфавіті (латиницею);

– **прізвище та ініціали автора, науковий ступінь, посада (укр. мовою)**;

– **назва статті (українською мовою)**;

– **УДК**;

– **анотація українською мовою** (3–5 рядків);

– **анотація англійською мовою** (4–5 рядків);

– **основний текст статті**;

– **список використаних джерел**.

3. Основний текст статті складається з таких структурних елементів:

Ключові слова (4–5 слів).

Постановка проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Мета статті.

Виклад основного матеріалу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Список використаних джерел оформлюється відповідно до державних стандартів бібліографії.

Зазначені елементи виділяються в рукописі **напівжирним шрифтом**.

4. Стаття має бути набрана в текстовому редакторі Microsoft Word. Поля з усіх сторін – 20 мм. Шрифт – Times New Roman 14 з інтервалом 1,5.

Посилання на літературу здійснюються безпосередньо в тексті. У квадратних дужках зазначається порядковий номер використаного джерела в порядку згадування, а через кому – конкретна сторінка.

5. До редакції подаються:

– **паперовий варіант статті за підписом автора**;

– **електронний варіант статті**;

– **завірена рецензія доктора або кандидата наук відповідного профілю (крім випадків, коли автор сам має науковий ступінь доктора наук)**;

– **довідка** про автора українською мовою (прізвище, ім'я, по батькові повністю, організація, посада, адреса, науковий ступінь, вчене звання, контактні телефони, електронна адреса).

Передрук матеріалів дозволяється лише за письмової згоди редакції.

Матеріали, що публікуються, відображають позицію автора, яка може не збігатися з поглядом редакції. За достовірність фактів, статистичних даних та іншої інформації відповідальність несе автор.

Редакція залишає за собою право наукового та літературного редагування статей без додаткової консультації з автором. Листування з читачами ведеться лише на сторінках журналу.